

LJUBAV PREMA SVOJEMU JE NAJBOLJI TEMELJ ZA POŠTIVANJE DRUGOGA I DRUKCIJEGA

(Razgovarao: Tomislav Šovagović, „Glas koncila“, 27,
6. srpnja 2014, str. 6–7)

Glede važnih i bolnih pitanja hrvatskoga društva Matica zauzima stajališta, donosi izjave, no u medijskom diskursu stavovi i vijesti iz Matice rijetko pronalaze put do javnosti. Iako je Matica opstala u težim vremenima nego što je ovo neoliberalnoga kapitalizma, koji u svemu neopipljivom i nematerijalnom uglavnom vidi ukras, „privjesak za retrovizor“, koliko boli marginaliziranje, ignoriranje hrvatskih institucija „s dugim stažem“? S druge strane, ako je primjetno da „glas“ Matice ne dolazi tako lako do onih koji nisu članovi, je li potrebno promisliti o novim, pristupačnijim modelima „glasnoće“?

Da, Matica nije šutjela o mnogim problemima i pitanjima, ali smo svjesni nevelikoga dosega naših tekstova, naših predavanja i naših izjava. Odavno znamo da bi jako dobro bilo kad bismo imali svoje dnevne novine, ali to je sada nedostižno. Zato neprekidno pozivam na uvećanje broja članova, zato pozivam ljude da se učlane u Maticu jer do svojih članova možemo lakše doći preko predavanja, preko „Vijenca“, preko časopisa i na druge načine. Ali, kao što sam rekao, nije dobro kad se ljudi učlanjuju zbog jedne rečenice koju je izgovorio tko od Matičinih čelnika i koja im se svidjela, niti je dobro kad iz Matice izlaze jer im se neka izjava nije svidjela. Moraju biti uz program Matice hrvatske, moraju taj program poznavati i podržavati. U nepravednoj raspodjeli medijske

moći moramo parirati istinoljubivošću, kvalitetom, zauzetošću za opće dobro, međusobnim povjerenjem, udruživanjem s onima koji su iz istih ili sličnih razloga marginalizirani. Ljudi ne smiju očekivati da im Matica ili neka druga ustanova u njihov poštanski sandučić pošalje sažeto mišljenje o svakom važnom problemu, moraju i sami uložiti neki napor da bi saznali što misle institucije. Svi ne stanemo u TV dnevnik i ako netko nije za svoju obaviještenost pripravan potrošiti više od pola sata dnevno, ne smije nikoga kriviti za šutnju.

Koliko opterećuje što je u Hrvatskoj teško postići konsenzus o bilo kojem pitanju, neovisno je li riječ o Domovinskom ratu, hrvatskom jeziku i pravopisu, nacionalnim bogatstvima? Postoji li granica između pluralizma mišljenja i neupitnosti vrijednota na kojima država počiva?

Počet ću od kraja. Očito je da treba dugo imati državu (ne samo neke attribute državnosti) da bi se u širim slojevima stanovništva proširila i utvrdila spoznaja da su te i te vrednote neupitne. Naravno da je teško djelovati u državi u kojoj nema konsenzusa ni o jednom pitanju. Ali ne treba gubiti nadu. Stvari će se u tom pogledu polako ali sigurno kretati nabolje unatoč zloj volji i zlom djelovanju vještih prodavača magle i protivnika naše slobode. Upravo kada povjeruju da su se jako približili svome cilju, doživjet će poraz. Isto je i s onima kojima su usta puna Hrvatske, a u grudima im nema mjesta ni za jednoga hrvatskoga čovjeka, i za koju ljudsku patnju. Ljudi sve bolje prepoznaju namjere i taktiku i jednih i drugih i prostor za njihovo djelovanje će se postupno ali sigurno smanjivati premda neće nikada posve nestati. Postoji, naravno, granica između pluralizma stavova i neupitnih vrednota. Čovjek može pretpostaviti da postoje rijetki pojedinci kojima ništa ne znači nacionalna himna, ali to ne može imati istu

vrijednost s činjenicom da golemu većinu ljudi prolaze uvijek iznova srsi kad se ona pjeva ili svira, pa nema potrebe diskutirati je li ona neupitna vrednota. Može se samo diskutirati kada ju je i kako ju je primjereno izvoditi da se ne povrijedi njezino dostojanstvo. Golem se postotak hrvatskih građana izjasnio za samostalnu hrvatsku državu pa se ne mogu o tome voditi pregovori s onima koji bi voljeli da je nema. A oni mogu slobodno iznositi svoje mišljenje da su bolje neke drukčije državne tvorevine. Domovinski rat je obrambeni rat za slobodu i opstojnost hrvatskoga naroda i ne mogu pojedinačni zločini dovesti u pitanje njegovu opravdanost i čistoću. Ne mogu se braniteljska prava određivati ili udžbenički tekstovi pisati polazeći od pojedinačnih zločina, nego od cjeline povijesnoga događaja. To nipošto ne znači da ne treba procesuirati zločince iz vlastitih redova ili da treba prešućivati ili umanjivati njihove zločine.

Vjerojatno će grubo i pomalo nelogično zazvučati sljedeće pitanje na prvo čitanje, ali – je li u suvremenoj Hrvatskoj jedan od problema Matice hrvatske i to što u svom imenu nosi pridjev „hrvatska“? Postoji li u Hrvatskoj svojevrsno zaziranje od hrvatskoga, od svega što ima nacionalni predznak, koji se vrlo lako etiketira različitim pojmovima?

Da, naravno da problem postoji. Brojem ne jako velike, ali dobro organizirane i tko zna otkud sve podržavane skupine stalno svako isticanje nacionalnih vrijednosti proglašavaju nacionalističkom rabotom. Kada govore o povijesnim događajima, nastoje uvećati svaku našu krivnju, umanjiti svaku našu pobjedu, dovesti u pitanje neupitno. Oni nas bučno uče ono što je svaki pošten čovjek svagdje na svijetu i u svako vrijeme znao, naime da čovjekova vrijednost ne ovisi o tome koje je boje kože, nacije, vjere... To kadšto jako zbunjuje

obične ljude koji onda postaju nesigurni pa im se nešto što je posve normalno čini pretjeranim. Oni će uz izjavu: „Ja sam Hrvat“, imati potrebu dodati: „ali to nije važno“, bojeći se da njihovu izjavu sugovornik ne shvati kao izraz netrpeljivosti prema drugim narodima. Treba im vraćati sigurnost uvjeravajući ih da, kada god ih vodi ljubav, na pravom su putu. Ljubav prema svojemu uvijek je najbolji temelj za poštivanje drugoga i drukčijega. Tko to nosi u sebi uvijek će lakše detektirati one koji žele sijati mržnju prema pripadnicima drugoga naroda, vjere i slično i suprotstaviti im se. Kada se u svojoj obitelji potiče međusobna ljubav članova, zar se time potiče neprijateljstvo prema susjedima? Promicanje tih jednostavnih istina jedna je od Matičinih zadaća i jedan od razloga njezina postojanja.

Državna ulaganja u kulturu iznose manje od 0,5 posto proračuna. Kako promišljate podcjenjivanje kulture s visokih političkih razina? Očekuje li hrvatska kulturna scena previše političkih „mrvica“? Kako funkcionirati bez odgovarajuće financijske podrške?

Jasno je da oni koji odlučuju da stope budu takve misle da je kultura tek neki ukras koji može biti zgodan, ali nije nužan. Ne razumiju dakle da čovjek što je kulturniji, bolje radi svoje poslove i da ne postoji ozbiljna borba za podizanje životnoga standarda koja ne uključuje dostizanje određenih kulturnih standarda. Neka istraživanja pokazuju da prosječan hrvatski građanin čita pet puta manje od građanina u nekim razvijenim zemljama. Siguran sam da smo i u mnogom drugom pogledu od tih zemalja pet puta lošiji. To dalje znači da je čitanje ozbiljan posao. Morali bismo se svi zalagati ne samo da objavimo ono što držimo korisnim nego i da razvijamo naviku čitanja, da je razvijamo kroz školski sustav, kod kuće i drugdje.

Kako funkcionirati bez odgovarajuće financijske podrške? Uvijek se planovi moraju usklađivati s mogućnostima. Bilo bi dobro da ta kriza potakne na suradnju one koji su upućeni jedni na druge, da potakne sinergiju darovitih... Bilo bi dobro da se svatko zapita što može učiniti. One koji stalno govore: „Matica bi trebala učiniti to i to“, uvijek pitam: „Biste li što učinili za Maticu, koju ste Matičinu knjigu i kada pročitali, kada ste bili na nekom događaju u Matici, biste li kupili jednu njezinu knjigu godišnje, biste li pomogli da izađe neka knjiga ili nosač zvuka ili da se održi neki kulturni događaj?...“ To, naravno, ne pitam one koji ne znaju hoće li sutra imati za kruh. Nećemo daleko stići ako stalno samo iskazujemo želje što da netko drugi napravi i da samo tražimo način kako ostvariti neki osobni interes. Naravno, oni koji vode Maticu i oni koji vode druge kulturne i znanstvene ustanove moraju dobro promišljati što će javnosti nuditi.

Znanost, obrazovanje, kultura. Na svim područjima svojega profesionalnoga djelovanja imate zapaženu ulogu. Koliko su znanje, učenje i umjetnost značajni u hrvatskom društvu? Što Matica može učiniti, ograncima i najvišim tijelima, kako bi ojačala, kako se barem nekada tepalo, ključne hrvatske stupove?

Svi govore da su znanost, školstvo i umjetnost važni. Koliko smo puta čuli kako želimo da Hrvatska bude „zemlja znanja“, koliko smo puta čuli da budućnost naše zemlje ovisi o tome kako obrazujemo i odgajamo svoje mlade naraštaje, koliko smo puta čuli da umjetnička djela najbolje pokazuju „dušu naroda“. Ali jedno je govoriti, a drugo činiti. Ako pojedincu znanost kaže kako bi trebao učiniti to i to, a on to ne čini jer će izgubiti nešto glasova, i umjesto da neprekidno jača položaj u društvu onih koji uče njegovu djecu, on njih,

ljude koji su u pravilu skromnih zahtjeva i vrlo strpljivi, draži posve neprimjerenim mjerama, naravno da u tom slučaju ne radi za opće dobro, nego eventualno za jačanje pozicije neke skupine i svoj osobni interes.

Matica se hrvatska može zalagati za opće dobro, mora jačati svijest svojih članova da je važno da je svaki od njih jača svojim čestitim ponašanjem u udruzi i izvan nje, Matica svojom riječju i djelom mora pozivati ljude da se učlane i da joj pomognu u zalaganju za boljitak hrvatskoga društva, ukratko, Matica mora što bolje djelovati u skladu sa svojim programskim načelima. I Matica i druge ustanove u ovom se trenutku osobito trebaju boriti protiv malodušnosti i uvjeravati ljude da uvijek ima izlaza i da se isplati te izlaze tražiti. Treba se boriti protiv teze da su svi isti... Toliko puta sam u Matici surađivao s ljudima koji su pripravnici za opće dobro uložiti svoje znanje, svoje napore, svoje vrijeme i ne pitaju za plaću, znam da takvih ima po našim brojnim ograncima. Sva plaća za njihov trud je da ga prijatelj potapša po ramenu kaže: „Svaka čast, dobro si to učinio.“ Lijepo je da ih se pohvali, još ljepše da im se pomogne i da ih se slijedi.

Prije dvije godine izjavili ste upravo u razgovoru za „Glas Koncila“: „Nije dobar pogled na Europsku uniju kroz jednobojne naočale: samo po sebi članstvo u njoj nije ni sreća ni propast.“ Kako nakon prvih godinu dana članstva promatrate hrvatske perspektive u europskim integracijama? Što se krije između sreće i propasti?

Veliko je pitanje je li ono što ja znam o svemu tome dovoljno za izvođenje utemeljenih zaključaka. I danas bih rekao ono što sam rekao prije dvije godine. Očito je da članstvo u Europskoj uniji nosi mogućnosti i opasnosti i da je sve u tome kako izbjegavamo opasnosti i koristimo se mogućnostima.

Davati neku ocjenu prve godine našega članstva bilo bi s moje strane preuzetno. Znam da hrvatski građani nisu osjetili nikakvo poboljšanje, ali ne znam koji su uzroci i je li realno nakon godinu dana očekivati poboljšanje ili treba pričekati duži period za pravu ocjenu.

Poplave su pokazale hrvatsku ujedinjenost u najtežim trenucima elementarnih nepogoda. Koliko takvi događaji pokazuju putokaz i mjerodavnim institucijama i koliko institucije mogu olakšati narodu kada se ugase svjetla kamera? Oporavak će trajati mjesecima, godinama. Kako kao slavonsko dijete promišljate potencijalnu pomoć, i ne samo poplavljenim područjima nego i Slavoniji kao regiji, gotovo gladnoj hrvatskoj žitnici?

Svi znamo da nesreća zblizava ljude i oni u pravilu u nesreći pokazuju više razumijevanja za drugoga čovjeka nego u „redovnim“ okolnostima. No pitanje je što će biti kad se ugase kamere. Prvo bih htio reći da najveći dio ljudi pomaže i ako nema kamera da zabilježe njihovu pomoć. No što se događa nakon one „prve pomoći“? To ovisi o tome koliko je društvo organizirano, koliko ima subjekata koji se brinu da pomoć stiže sve dok je potrebna, kolike su mogućnosti takvih fondova, udruga i slično. Nesreće ne možemo planirati, ali znamo da će doći. Pomoć ne smije biti samo posljedica spontanoga izljeva ljudske solidarnosti nego i sustavnoga planiranja prikupljanja sredstava i osposobljavanja za izvanredne situacije. Sigurno je da među ljudima koji rade u udrugama koje svakodnevno pomažu potrebitima ima onih koji znaju djelotvorno pomagati, sigurno takvih ima i u mjerodavnim državnim tijelima, samo moraju imati čime, a da imaju čime, moramo pomoći svi, i institucije i pojedinci. Moramo i primjećivati u normalnim okolnostima da bi oni mogli djelovati

u izvanrednima. Moramo uvježbavati svoje oko da čovjekovu potrebu uoči i onda kada ona nije tako jasno vidljiva kao nakon poplave, potresa, požara... Nesreća je sada pogodila Slavoniju, sutra će nekoga drugoga.

Da znam kako pomoći Slavoniji kao regiji, napisao bih akcijski plan kako to učiniti, to bih smatrao najvažnijom svojom bibliografskom jedinicom. To sam pitanje i ja postavio jednom sposobnom gospodarstveniku, a on mi je rekao: „Uzrok sadašnjega teškoga stanja nije jedan, nego ih je više od deset.“ Državna i lokalna politika očito moraju detektirati sve te relevantne probleme i rješavati ih. Ne znam ni koliko su sposobne, ni koliko su voljne uhvatiti se ukoštac s problemima i upaliti svjetlo na kraju tunela.

(Iz razgovora je uklonjeno samo prvo pitanje i odgovor na njega jer se ono obrađuje u više tekstova u knjizi, a tiče se autorovih planova za vođenje Matice hrvatske.)